

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Jan Kozel

**Ruská zahraniční politika vůči Baltským zemím
po rozpadu Sovětského svazu**

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Radomir Sztwiertnia

Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 14. prosince 2016

Podpis:

Chtěl bych poděkovat vedoucímu své práce Mgr. Radomíru Sztwiertniowi za jeho rady při vypracování a vedení této práce. Dále bych také rád poděkoval PhDr. Juraji Hanuliakovi s výběrem tématu a strukturou práce.

Obsah

Úvod	5
1. Teoretická východiska	9
1.1 Koncept hard power	9
1.2 Koncept soft power	10
1.3 Soft power versus hard power	11
1.4 Hard power Ruské federace	13
1.5 Soft power Ruské federace	14
2. Ruská zahraniční politika	16
2.1 Charakteristika Ruské federace	16
2.2 Zahraniční politika do prosince 1991	16
2.3 Zahraniční politika Ruska od prosince 1991 do prosince 1995	18
2.4 Zahraniční politika Ruska od roku 1996 do roku 2000	20
2.5 Zahraniční politika Ruska od roku 2000 po současnost	21
3. Zahraniční politika Ruska vůči Baltským zemím	23
3.1 Charakteristika Baltských zemí	23
3.2 Zahraniční politika Ruska vůči Baltským zemím od roku 1991 do roku 2000	23
3.3 Zahraniční politika Ruska vůči Baltským zemím od roku 2000 po současnost	25
4. Vliv ruských hodnot na zahraniční politiku vůči Baltským zemím	31
4.1 Vliv kulturních hodnot	31
4.2 Vliv bezpečnosti a její vývoj	32
4.3 Vliv energetické kooperace	34
5. Analýza a výsledky výzkumu	35
Závěr	37
Literatura	38

Seznam zkratek

EU	- Evropská unie
EUR	- Evropská měna euro
HDP	- Hrubý domácí produkt
NATO	- Severoatlantická aliance
OSN	- Organizace spojených národů
RSFSR	- Ruská sovětská federativní socialistická republika
RUB	- Ruská měna Ruský rubl
RF	- Ruská federace
SSSR	- Svaz sovětských socialistických republik/Sovětský svaz
USA	- Spojené státy americké
WTO	- Světové obchodní organizace
KGB	- Výbor státní bezpečnosti

Úvod

Aktuální svět zahrnuje 195 entit, které jsou považovány za státy. Z těchto 195 států získaly některé země výsadní postavení díky řadě aspektů, jako je rozloha, počet obyvatel, produktivita země atd. Některé státy se staly velmocemi v řadě hospodářských a jiných odvětví. Mezi tyto velmoci lze bezesporu zařadit Spojené státy americké, Spolkovou republiku Německo, Velkou Británii, Ruskou federaci (dále také jen „RF“ či „Rusko“) atd. (CIA 2016). Rusko v dnešní době představuje kontroverzní, téměř denně polemizovanou velmoc, která má nejen obrovský potenciál a moc, ale také je možnou obavou pro okolní státy.

Rusko ve své historii eviduje mnoho mezníků, které formulovaly jeho dnešní podobu, nicméně jak již bylo naznačeno výše, globální vliv této velmoci nelze nijak podceňovat či přehlížet. Obrovský stát historicky permanentně expanduje do mnoha zemí světa s cílem rozšiřovat svou moc a rozlohu, kdy toto rozšiřování je spojováno s řadou konfliktů a politických vazeb. Genezi Ruska lze metaforicky přirovnat k sinusoidě, která probíhala v expanzích v podobě osvojení dálného východu až po původní podobu dnes již bývalého Sovětského svazu (dále také jen „SSSR“). Jak bylo uvedeno výše, historie dnešního Ruska začíná právě rozpadem SSSR dne 26. prosince 1991 (Gupta 1997: 158), který s sebou přinesl modifikaci v geopolitickém uspořádání světa, ale také interní modifikaci této země.

Po rozpadu SSSR muselo Rusko budovat své postavení na mezinárodním trhu, a také identifikovat svou národní identitu tak, aby mohlo stanovit strategii z hlediska zahraniční politiky a vytvořit zcela nové obchodní vztahy. V prosinci roku 1991 vzniklo Společenství nezávislých států¹ (dále také jen „SNS“), které sloužilo také jako prostředek pro prosazování ruských národních zájmů a cílů v postsovětském prostoru. SNS bylo vytvořeno po státy bývalého SSSR, avšak ne všechny do něj vstoupily, jako například Litva, Lotyšsko, Estonsko a Gruzie (Bednařík, Jiráček, Köpplová 2011: 355).

Litva, Lotyšsko a Estonsko se jednotně označují jako Baltské či i Pobaltské země. Jedná se o tři sousední země, které jsou sice značně rozdílné, ale sdílejí podobnou novodobou historii. Nezávislost Pobaltské státy získaly až v roce 1920 na mírové

¹ SNS vzniklo místo Sovětského svazu, kdy se jedná o vojensko-politickou integraci se sídlem v Minsku (Bělorusko) a zahrnuje 12 členů: Arménie, Ažerbájdžán, Bělorusko, Gruzie, Kyrgyzstán, Kazachstán, Moldavsko, Rusko, Tádžikistán, Turkmenistán, Ukrajina, Uzbekistán.

konferenci v Paříži. Před vypuknutí 2. světové války si pobaltské země byly vědomy, že jsou nárazníkovou zónou sovětského a německého vlivu, a proto vyhlásily neutralitu. Nicméně Sovětský svaz se s Německem domluvil na rozdělení vlivu v oblasti Pobaltí a Polska na základě tajného protokolu připojeného k paktu Ribbentrop-Molotov. Po vypuknutí 2. světové války byla oblast Pobaltí obsazena Sovětskými vojsky. Započala okupace Sovětů, která byla zpečetěna připojením Litvy, Lotyšska a Estonska k Sovětskému svazu na počátku srpna 1940. Pobaltské státy tak zmizely na 50 let z mapy Evropy (Švec, Macura, Štol 1996: 212–236).

Osamostatnění se země Pobaltí dočkaly až počátkem 90. let 20. století. Pobaltské země se začaly orientovat spíše k západní Evropě a USA než k Rusku, což vyvrcholilo jejich přijetím do EU a NATO v roce 2004. Rusko si samozřejmě význam celé oblasti uvědomovalo a reagovalo na tento fakt zejména svou zahraniční politikou. Zahraniční politiku můžeme zkoumat z různých pohledů a modelů. Tato práce bude analyzovat zahraniční politiku Ruska pomocí pilířů soft a hard power, které představil Joseph Samuel Nye.

Hard power spočívá ve spoléhání na geografickou rozlehlost, počet obyvatel, surovinové bohatství a na ekonomice a vojenské síle. Soft power pak vychází z celkové vyspělosti (Eichler, Tichý 2013: 28 – 29). „Ovšem, jak se tato politika vůči těmto zemím vůbec vyvíjela a jaké jsou dnešní zahraniční vztahy s Ruskem? Je opravdu i aktuální Rusko symbolem hard power?“ Např. expert na ruskou zahraniční politiku Dmitri Trenin uvádí, že cílem ruské zahraniční politiky je její modernizace a cílení na původní obchodní partnery se zaměřením na posílení postavení Ruska ve světě a přilákat externí zdroje pro komplexní modernizaci země (Trenin 2013). Jedná se o poměrně rozsáhlý a vyzývavý cíl, kdy jeho míra naplňování, ale i zajímavost celého tématu byly primárními motivy pro zvolení předmětu této bakalářské práce, která se zaměřuje na zmapování ruské zahraniční politiky po rozpadu Sovětského svazu vůči uvedeným baltickým zemím.

Tato práce se tedy zaměřuje na ruskou zahraniční politiku vůči Pobaltským státům (Litvy, Lotyšska a Estonska), v období od jejich znovu obnovení nezávislosti na počátku 90. let po současnost z pohledu uplatňování pilíře hard a soft power. *Cílem práce je popsat a analyzovat jak ruský model zahraniční politiky z hlediska soft a hard power ovlivňuje diplomacii, kulturní styky, bezpečnostní a energetickou politiku mezi Ruskou federací a Pobaltskými státy.* V práci si kladu tyto výzkumné otázky. Jaké jsou hlavní pilíře ruské

zahraniční politiky? Jak se projevuje soft power a hard power v ruské zahraniční politice? Jak ruská zahraniční politika ovlivňuje vztahy mezi Ruskou federací a Pobaltím? Jak se proměňuje ruská zahraniční politika vůči Pobaltí? Práce se zaměřuje na zmapování vývoje vztahu mezi Ruskou federací a Pobaltskými státy z hlediska zahraniční politiky těchto subjektů energetické, bezpečnosti a kulturní spolupráce.

Práce byla rozdělena na jednotlivé kapitoly, kdy při jejich zpracování byly využity metody deskripce, empirický přístup a analýza. Prostřednictvím deskripce jsou objasněny aktuální teoretická východiska a navazující klasifikace či procesy. Analýza a empirický přístup byly využity při zjišťování jednotlivých vztahů mezi zeměmi.

První kapitola představuje klíčovou terminologii, která je pro práci výchozí, jedná se tedy o operacionalizaci základních pojmů práce. V úvodu této části práce je představen koncept „tvrdé síly“ neboli hard power, který je představen z obecného pohledu a identifikace s korespondující návazností na implementaci tohoto konceptu z pohledu Ruské federace. Dále je představen druhý hlavní koncept, tedy „měkká síla/moc“ neboli soft power. Postupováno je obdobně jako u prvního konceptu, tedy po komplexní identifikaci je představena implementace a nástroje tohoto konceptu v rukou Ruské federace.

Druhá hlavní kapitola této práce se zaměří na stručné představení vývoje ruské zahraniční politiky z hlediska jednotlivých klíčových časových období. Stručně je vystihnuta charakteristika Ruské federace v oblastech, které jsou dále v práci rozebírány. Zahrnuta je také krátká geneze před vznikem Ruské federace v prosinci roku 1991, kdy ruská zahraniční politika byla formována a vycházela z původní politiky SSSR, tedy před prosincem roku 1991.

Předmětem třetí kapitoly je analýza ruské zahraniční politiky vůči Pobaltí, kdy konstrukce této kapitoly odpovídá konstrukci kapitoly předchozí. Tedy klíčové aspekty ruské politiky byly analyzovány z hlediska časového aspektu.

Ve čtvrté kapitole se práce zaměřuje na jednotlivé vlivy, které mohou ovlivňovat implementovanou zahraniční politiku. Objektem analýzy byly kulturní a bezpečnostní vlivy a otázka energetické kooperace. Poslední kapitola práce pak shrnuje klíčová data, východiska práce a prezentuje výsledky výzkumu a analýzy.

Ke zpracování celé práce bylo nutné získat primární a sekundární data, která byla čerpána ze zdrojových dat uvedených v seznamu této práce. Zdrojová data byla čerpána jak z tuzemských tak i ze zahraničních odborných zdrojů, tištěných i elektronických formátů.

Ze zahraničních zdrojů byly využity v anglickém jazyce zejména bibliografie, články od předních autorů a odkazy prostřednictvím webových stránek. U ruských zdrojových dat byly využity zejména názory ruských politologů a tiskových zpráv ze článků. České odkazy pak byly využity jak u knih, tak u webových odkazů. Za stěžejní autory a zdroje lze pak označit amerického politologa a předního teoretika mezinárodních vztahů, Joseph Samuel Nye. Od tohoto autora byly čerpány východiska z následujících knih: *Soft Power: The Means to Success in World Politics* a *Power in the Global Information Age*. J. S. Nye kromě knih také publikoval prostřednictvím článků, které byly v práci využity, kdy se jednalo o články: *The American National Interest and Global Public Goods*, *Soft Power and US Foreign Policy* a *Think Again: Soft Power*. Z hlediska potřeby definovat klíčové koncepty této práce, tedy *hard* a *soft power*, byly využity zejména názory a predikce děkana Univerzity v Kalifornii, E. J. Wilsna. Z hlediska českých autorů byla pak jednotlivý stanoviska citována a parafrázována od autorů, které jsou s řešenou problematikou z hlediska českých odborníků poměrně často spojováni, kdy se jedná o profesora J. Eichlera a L. Tichého.

1. Teoretická východiska

První kapitola práce představuje koncepty hard power a soft power. Pozornost je především věnována hlavnímu zakladateli těchto konceptů, Joseph Samuel Nye, který popisuje hlavní prvky, s kterými soft power a hard power pracuje. Dále je rozveden i přístup jiných autorů ke konceptům soft a hard power. Následně jsou oba koncepty mezi sebou porovnány.

1.1 Koncept hard power

Zakladatelem celého konceptu byl Joseph Samuel Nye, Jr., který koncept poprvé použil v 90. letech, kdy cílem bylo primárně objasnit možnosti působení na mezinárodním poli a efektivně prosazovat dané záměry nejen prostřednictvím ekonomického či vojenského vlivu. Autor se zaměřoval zejména na pozici USA a jejich působení na další aktéry. Ve svých výstupech stanovil, že USA v podstatě není nucená vždy vyvíjet nátlak na zbylé aktéry, aby dosáhly svých zájmů, kdy tento výstup označil jako soft power. Nicméně dále uvádí, že výstupy jsou implementované nejen na USA, ale na všechny státy světa, kdy zdůrazňuje důležitou roli kooperace mezi ostatními aktéry z hlediska ekonomiky, ekologie, bezpečnosti a ochraně zdraví a života atd. (Nye 2002: 234-235).

Za hard power neboli tvrdou moc, označuje autor také termín „command power“ (Nye, 2004: 56), tedy v překladu příkazovací moc, která je podle autora identifikována jako schopnost využívat metodu cukru a biče z hlediska ekonomické a vojenské moci se záměrem donutit ostatní aktéry k následování vůle aktéra hlavního (Nye 2004: 56).

Ernest Wilson uvádí, že hard power představuje schopnost donutit ostatní aktéry jednat jiným způsobem, než kterým by se bez této síly aktéři chovali (Wilson 2008: 119). Další autoři rozšířeného konceptu hard power, Campbell a O'Hanlon dále doplňují, že dle nové politiky národní bezpečnosti je využívání vojenské cíly, která je základem konceptu, využívána pro uspokojení konečných záměrů, tedy rozmístění pozemních vojsk, aktivního námořnictva a munice zabezpečí životně důležité národní cíle (Campbell, O'Hanlon 2006: 7). Hard power představuje jednoduchou a poměrně rychlou cestu k prosazování daných zájmů, kdy ekonomické a vojenské zdroje země umožní této zemi přinutit „soupeřící“ aktéry modifikovat jejich pozice a přístupy, tedy prostřednictvím příkazovací moci jim daná země určuje, co vlastně chtějí. Tato moc vychází z materiální podstaty, kdy využívá již zmíněnou metodu cukru a biče. Jako cukr je zde míněn následující postup. Primárně

dojde ke slibu určité vojenské ochrany s následnou redukcí bariér obchodu či možnost spojenectví. Bič pak představuje opačný postup, kdy se uplatňují vojenské zásahy, ekonomické postihy a bariéry a nátlakové diplomatické prostředky (Nye 2004: 56). Pro hard power tedy je typická ekonomická a vojenská síla, ale dále je také typické spoléhání na „geografickou rozlehlost, velký počet obyvatel a surovinové bohatství“ (Eichler, Tichý 2013: 28). Ekonomická síla zde představuje především absolutní HDP a celkový objem průmyslové výroby. Vojenská síla pak označuje celkové výdaje na obranu, na počet vojáků ve zbrani a celkové počty zbraní a zbraňového systému z hlediska jejich strategického a taktického významu. Nejkrajnější podoba využití hard power je vojenská agrese s následnou možnou okupací. Charakteristickou zemí využívající hard power byl Sovětský svaz, který se opíral zejména o svou velkou rozlohu, nerostné bohatství a výrazně zastoupený těžební průmysl (Eichler, Tichý 2013: 28).

1.2 Koncept soft power

Výše bylo uvedeno, že hlavním autorem konceptů byl J. Nye, který koncept ve výše uvedené podobě zmínil v 90. letech. Ovšem J. Nye nebyl jediným odborníkem, který tyto koncepty analyzoval a identifikoval, což se projevilo zejména v přístupu k soft power, který bude obsahem následující kapitoly s následným představením diferencí obou konceptů.

Britský historik Niall Ferguson popsal soft power neboli měkkou sílu částečně jako kulturní sílu, kdy konkrétně uvedl, že se jedná o netradiční sílu v podobě kulturních a komerčních prvků. Dále dodává, že nelze uvést, že v případě, že cizinec pije Coca-Colu či nosí trička s nápisem Michael Jordan, znamená to, že má pak Amerika nad ním moc. Tento pohled by zaměňoval zdroje s chováním. Dál se zabýval otázkou výroby energetických zdrojů z hlediska příznivého výstupu, kdy uvádí, že to závisí na kontextu. Tento aspekt není specifický pro měkké-energetické zdroje: Větší tanková armáda může zajistit vítězství v případě, že bitva je v poušti, ale ne v případě, že se bojuje v bažinatých džunglích (Nye 2016). Anglický historik, novinář a diplomat Edward Hallett Carr zas k soft power přistupoval spíše z pohledu kontroverzní tradice, kdy soft power chápal jako manipulativní jednání s veřejným míněním s cílem dosáhnout vlastní prospěch. (Melissen 2005: 2)

J. Nye definuje zdroje soft power v podobě tří zdrojů: kultura země (v místech, kde je to atraktivní pro ostatní), politické hodnoty země a její zahraniční politika (pokud je vnímána jako legitimní a má morální autoritu) (Nye 2016). Z těchto zdrojů vychází i

definice soft power dle Nye, kdy uvádí, že soft power je v podstatě schopnost dostat to, co chcete, prostřednictvím své přitažlivosti, nikoli donucovacími prostředky či platbami. To vyplývá z atraktivity kultury, politických ideálů a zásad dané země. Jsou-li pak politiky vnímány jako legitimní v očích druhých, soft power se tím zvyšuje. Např. Amerika má již dlouho dobu silnou soft power. Tedy stát soft power představuje aspekt, kdy stát může dosáhnout stanovených výstupů ve světové politice tak, že u ostatních zemí, které obdivně přihlížejí k jeho hodnotám a soupeřící s jeho příkladem, kdy aspirují na jeho úroveň prosperity a otevřenosti, budou tento stát dobrovolně následovat (Nye 2005: 1,5). Wilson dodává, že se jedná o schopnost získat určitý subjekt pro své vlastní cíle nenásilnou cestou přemlouváním nebo i zaujetím, spíše než donucováním a příkazováním. (Wilson 2008: 114).

Koncept soft power byl mnohdy kritizován z hlediska jeho neměřitelné podstaty, kdy lze obtížně přitažlivost kvantifikovat. Ovšem Nye tuto kritiku či polemiku vyvrací tvrzením, že hard power je snadno měřitelná, ale i soft power lze měřit a komparovat prostřednictvím kulturních, komunikačních a diplomatických zdrojů, které mohou produkovat soft power v dané zemi. Dále lze např. průzkumy veřejného mínění kvantifikovat modifikace přitažlivost země v průběhu času (Nye 2016).

1.3 Soft power versus hard power

Primárně je nutné zmínit, že kromě hard a soft power byl autorem J. Nye identifikován po skončení studené války² také tzv. smart power, což byl dle Nye ideální kombinací předností hard a soft power. Smart power vychází ze zjištění, že hard power nemůže stačit a mnohdy může být i kontraproduktivní, což bylo potvrzeno např. během druhé irácké války v roce 2003 (Eichler, Tichý 2013: 30). Tato válka byla zahájena vlivem obavy USA z hlediska možného iráckého držení zbraní hromadného ničení s částečným odkazem na válku proti terorismu. Tehdejší prezident G. W. Bush využil prvky hard power s cílem nalézt a zatknout iráckého diktátora S. Husajna a zvládnout možné krize v zemi.

² Studená válka představovala stav v letech 1947 – 1991 mezi bývalým SSSR a satelitními státy (západní země ve sdružení NATO a USA), kde panovalo politické a vojenské napětí, což se projevovalo ve vzájemné nedůvěře a podezíravosti bez snahy stav vyřešit. Tyto negativní aspekty nejednou vyústily do obavy ve vypuknutí třetí světové války, což bylo zamezeno hrozbou nasazení vlastních jaderných zbraní a vzájemného zničení. USA obviňovaly SSSR, že ve světě šíří komunismus. SSSR zas obviňoval USA, že prosazuje imperialismus a snahy o potlačení revolučních hnutí v jiných státech. Během studené války došlo k několika lokálním konfliktům, např. korejská válka v letech 1950 – 1953, sovětská invaze do Afghánistánu v letech 1979 – 1989 atd. Nicméně hlavní aktéři vlivem výš uvedené obavy se přímo spolu za této války nestřetli. Studená válka byla ukončena až rozpadem SSSR v roce 1991.

Nicméně USA jednala jednostranně a válku zahájila bez souhlasu OSN, vzhledem k tomuto kroku a využití hard power ztratily USA pověst ikony demokracie a spravedlnosti, a to nejen v Iráku, ale také u spojenců USA. Mezinárodní právní komise následně vydala zprávu, ve které jednání USA zavrhuje, s tím, že americká morální autorita, byla využitím hard power v oblasti soft power a opovrhováním mezinárodně uznávaných pravidel války, zcela podkopána. USA měly vyčkat na podporu ze strany OSN a měly více projevit ochotu pracovat multilaterálně hard power, což by bylo více efektivní a přijatelné. Ignorance USA soft power a okamžité využití hard power pak oslabuje všechny snahy soft power a následně je i oslabena americká image v zahraničí (Quirk 2010: 3). Smart power tedy ve vyváženém poměru působí na vnější prostředí, kdy implementuje všechny dostupné prostředky síly a vlivu (Eichler, Tichý 2013: 30).

„Ovšem jaké jsou tedy primární diference mezi hard a soft power?“ Hard a soft power lze označit za různé strany jedné mince. Jedná se o rozdílné cesty k dosažení shodného záměru v podobě zájmů dané země. Za hlavní nástroj ovlivňující efekty moci lze zde uvést kontext, ve kterém dané se realizují jednotlivé procesy. Nelze ovšem konkrétně stanovit, kde přesně začíná soft power a končí hard power. Diferencí mezi oběma koncepty je charakter zdrojů a chování, ovšem i přes jejich rozdílnost jsou vzájemně provázané. Země, která má oslabené postavení ve vojenské nebo ekonomické rovině nebo jej postupně ztrácí, pak nejspíše ztratí i určitou část svých schopností ovlivňovat konceptem soft power mezinárodní dění s cílem dosáhnout své záměry. V případě, že daný stát implementuje hard power, aniž by zohlednil názory a postoje ostatních aktérů, může pak nastat výrazný pokles u jeho míry soft power (Nye 2005: 6–8, 25). Primární diference lze tedy nalézt v samotném pojetí obou konceptů, kdy hard power je konceptem donucovacím a soft power vychází z premisy přitažlivosti. Tedy soft power nepředstavuje ekonomické a vojenské síly, ale síly vycházející z celkové vyspělosti a země jako vzoru. Jedná se tedy o čistě nevojenské prostředky v podobě politiky, diplomacie, ekonomiky, kultury, vědeckotechnologické vyspělosti a zavedené normy, hodnoty a atraktivita daného životního stylu (Nye 2011: 5-10). Na rozdíl od hard power, není snahou nutit jiné země, aby se chovaly požadovaným způsobem. Smyslem je nenásilně ovlivňovat rozhodování a preference daných aktérů/zemí. Výše bylo uvedeno, že poměrně typickým příkladem využívání konceptu hard power je bývalý Sovětský svaz. Z hlediska soft power je pak nejoptimálnějším příkladem období 50 – 60. let minulého století, kdy západní země svým

životním stylem, životní úrovní a hodnotami působily intenzivněji na obyvatele satelitních zemí bývalého SSSR a posilovaly jejich nespokojenost s tamější životní úrovní (Eichler, Tichý 2013: 30). Následující tabulka shrnuje difference obou hlavních konceptů.

Tabulka 1: Hlavní difference mezi hard a soft power

Ukazatel	Hard power	Soft power
Základní vymezení	Přímé užití síly	Nepřímé užití síly
Mechanismus působení	Síla donucovací	Síla příkladu a přitažlivosti
Hlavní nástroje/zdroje	Rozloha, počet obyvatel, přírodní zdroje, ekonomická síla, vojenská síla.	Kultura, hodnoty, životní styl, politika.
Nejznámější příklady	USA, SSSR a státy Varšavské smlouvy, Čína, Indie, Brazílie atd.	USA, Japonsko, evropské neutrální státy, skandinávské státy atd.

Zdroj: Eichler, Tichý 2013: 30

1.4 Hard power Ruské federace

Rusko jako jeden z prvků hard power využívá své postavení v podobě energetické moci. Vladimir Putin opakovaně uvádí, že Rusko se nikdy nevzdá své kontroly nad potrubním systémem v postsovětských státech (Gurbanov 2013). Rusko patří k největším dodavatelům zemního plynu a ropy a po USA má druhé největší zásoby uhlí na světě. Tyto strategicky důležité suroviny využívá Ruská federace nejen z ekonomického hlediska, ale také jako politický nástroj moci (Tamtéž). Podíl ruského plynu, který směřuje do Evropy, činí okolo 40 % a některé státy jsou na něm zcela závislé. Příkladem může být Finsko nebo Bulharsko (Ecf.eu). Využívání energetické moci z hlediska míry hard power můžeme vidět na příkladu z let 2007/2010 a to na probíhající rusko-běloruské krizi o ceně ropy a zemního plynu (Gurbanov 2013). V této krizi Rusko zastavilo dodávky ropy do běloruských rafinerií. Rusko přestalo dodávat ropu svému sousedovi kvůli sporu o ceny, kdy spor spočíval v tom, že Rusko chtělo uvalit vyšší clo na reexportovanou ropu, kdy Bělorusko s clem nesouhlasilo z důvodu celní unie, kterou Moskva má s Běloruskem. Díky nevoli Běloruska podrobit se vůli Ruska, tak využívá Rusko svého postavení v podobě

energetické mocnosti a zastavilo dodávky plynu do Běloruska, které je na dodávce závislé. Rusko tak svou rozsáhlou surovinovou základnu tvrdě využívá jako prostředek k zastrašování sousedů (BBC 2010).

Jako zdroj hard power dále Rusko využívá svou armádu, která se řadí na 2. místo nejsilnější armády světa (Globalfirepower 2016). Podle Nikolase K. Gvosdeva se snaží Vladimír Putin stále více investovat do ruské armády, a to především do leteckých, pozemních a námořních sil. Síla ruské armády nespočívá až tak v modernizaci armády ale v její velikosti a možnosti rychle a efektivně zaútočit kdekoliv na světě (Nationalinterest.org). V poslední době Rusko výrazně zvýšilo množství výzbroje a vojsk v okupovaných územích Gruzie, což je vážnou hrozbu pro gruzínskou suverenitu a poukazuje to na uplatňování hard power Ruska. Analýzy ukazují, že ekonomické problémy a militarizace Ruskem vedly ke zhoršení sociálně-ekonomické situace v Gruzii. Analýza ruských politických a bezpečnostních dokumentů ve svých výstupech ukazuje, že Moskva se nebude vyhýbat jakýmkoliv prostředkům, aby si udržela vliv na její sousedy, a bránila stabilnímu a demokratickému vývoji daných zemí, což opět potvrzuje hard power uplatňování s cílem donucením prosadit zájmy Ruska. Rusko chtělo odvrátit aktivity EU a NATO v regionu, které by podpořily rozvoj státní suverenity a jejich západní integraci, což bylo pro Rusko neakceptovatelné (Threats of Russia's Soft and Hard Power Policy in Georgia 2016: 9).

1.5 Soft power Ruské federace

Soft power Ruska je z komplexního pohledu relativně nový koncept. Širší seznámení s touto myšlenkou nastalo těsně po rozpadu Sovětského svazu, ale jeho aktivní implementace začala až v roce 2000, po tvorbě federální agentury - Rossotrudnichestvo. Putin poprvé soft power použil ve spojení s volebním programem ve článku o zahraniční politice „Rusko a mění se svět“ z roku 2012. Hlavním cíle ruského konceptu soft power spočívá v informačním obsahu Ruska, kdy Rusko disponuje vlastními informačními kanály, zejména prostřednictvím zmíněných RT. Nicméně zdrojem ruské soft power nejsou jen informační nástroje, ale také veřejná diplomacie. Významným hráčem z hlediska veřejné diplomacie je pak Federální agentura pro Společenství nezávislých států (Burlinova 2015). Aktuálně se Ruskou snaží předefinovat zdroje soft power v podobě silnější veřejné diplomacie a mezinárodní rozvojové politiky, což poskytuje jedinečnou příležitost kombinovat každé z těchto složek k dosažení nejlepších výsledků pro Rusko, ale

i pro jeho partnerské země. Rusko poskytovalo mezinárodní pomoc již řadu let, ale aktuálně z hlediska zdroje soft power zvažuje modifikaci mnohostranných základů na dvoustranné. Dále se jako zdroj soft power snaží více využívat veřejnou diplomacii v podobě snahy zvýšit počet účastníků v této sféře, což znamená založení neziskových organizací, soukromých společností, univerzit a dalších vzdělávacích agentur (Russian Direct Team 2013).

Primárním principem ruské mezinárodní komunikace, kterou lze zařadit do zdrojů soft power je víra sdílená většinou příslušníků politické elity, kdy dle Ruska není stále ještě dostatečně oceňováno z hlediska mezinárodního měřítka, což chce změnit právě prostřednictvím soft power a např. mezinárodních podpor. Jako poměrně nový nástroj soft power začalo Rusko využívat veřejné diplomatické nástroje, což již bylo výše uvedeno, nicméně z hlediska diplomacie, která je u soft power Ruska klíčová, je nutné tento nástroj přiblížit. Např. v roce 2010 byla založena Rada pro ruské zahraničí jako poradní středisko se silným diplomatickým kontextem. Dále bylo také ministerstvo zahraničí více zapojeno do veřejné diplomacie tak, aby bylo více otevřené veřejnosti. Tyto kroky či procesy Rusko realizovalo s cílem posilovat soft power a svou komplexní moc. Z hlediska Konceptu zahraniční politiky z roku 2013 a využívání soft power, Putin zdůrazňuje primární zdroj tohoto konceptu ve veřejné diplomacii (Dolinskiy 2013). Tedy Rusko chce prostřednictvím soft power posílit svou moc, kdy Lutsevych k tomuto cíli dodává, že Rusko soft power využívá soft power k maskování „měkkého nátlaku“ ve snaze zaměřené na udržení regionální nadváhy Ruska a narušením sociální soudržnosti sousedních zemí prostřednictvím konsolidace proruské síly a etnické geopolitiky (Lutsevych 2016).

2. Ruská zahraniční politika

2.1 Charakteristika Ruské federace

Ruská federace vznikla dne 26. 12. 1991 vlivem rozpadu Sovětského svazu. Rusko se rozlohou i počtem obyvatel řadí mezi největší země světa, kdy disponuje konkrétně největší rozlohou na světě ve výši 17 075 tis. km². Tato obrovská rozloha nabízí mnoho nerostného bohatství, zejména ropy a zemního plynu. RF patří k největším producentům a exportérům těchto strategicky důležitých surovin na světě. Export ropy a plynu směřuje zejména do Evropy a Asie (Yearbook.enerdata.net 2016). Armáda RF patří mezi největší na světě a disponuje také jaderným arsenálem. Od roku 2011 zvyšuje RF investice do armády, nyní tvoří výdaje na armádu okolo 5% HDP (CIA 2016). V RF žije přes 200 různých etnických skupin, z nichž 78 % populace jsou etničtí Rusové, 3,8 % Tataři, 2 % Ukrajinci, kolem 1 % Baškírové, Čuvašové, Čečenci a Arméni. V zahraničí žije přibližně 30 milionů Rusů a to především v zemích bývalého SSSR. Oficiálním jazykem je ruština a měnou je Ruský rubl (RUB) (Tamtéž).

2.2 Zahraniční politika do prosince 1991

Dle sovětských teoretiků byla základní podstata sovětské zahraniční politiky stanovena v Leninově dekretu o míru z roku 1917. Díky této vyhlášce měla sovětská zahraniční politika dvojí povahu, proletářský internacionalismus a mírové soužití. Proletářský internacionalismus se odvolával na společné věci z dělnické třídy všech zemí v boji za svržení buržoazie a stanovení komunistických režimů. Mírové soužití se pak zaměřovalo na opatření k zajištění pokojné vlády vůči vládě vztahů s kapitalistickými zeměmi. Proletářský internacionalismus na svém významu v politice postupně klesal i přesto měl vliv na pozdější formulaci a provádění sovětské zahraniční politiky (in Zickel ed. Nichol P. James 1991: 401-402).

Mnoho západních analytiků zkoumalo, jak se SSSR chová v různých regionech a zemích z hlediska podpory sovětských cílů zahraniční politiky. Ve výstupech těchto analýz je patrné, že SSSR kladl důraz na vztahy s USA, protože USA byly považovány za nejpřednější hrozbu pro národní bezpečnost Sovětského svazu. Druhou prioritou byly vztahy s východní Evropou (členové Varšavské smlouvy) a západní Evropou. Třetí prioritou byly přímořské státy podél jižní hranice Sovětského svazu: Turecko, Írán, Afghánistán, Čínská lidová republika, Mongolsko, Severní Korea a Japonsko.

Čtvrtou prioritou pak byly: Střední východ, severní Afrika, jižní Asii a jihovýchodní Asii. Sovětská zahraniční politika byla velmi znepokojena velmocenskými vztahy (a obecnými vztahy mezi členy Varšavské smlouvy), ale během roku 1980 sovětsí vůdci usilovali o lepší vztahy se všemi regiony světa jako součást cílů jejich zahraniční politiky (in Zickel ed. Nichol P. James 1991: 415-440).

Zahraniční politiku SSSR na počátku 90. let také ovlivňovala snaha některých zemí, především v Pobaltí – Litvy, Lotyšska a Estonska, získat zpět svou nezávislost a národní suverenitu. Dne 11. března 1990 vyhlásila Litevská socialistická republika nezávislost a přejmenovala se zpět Litevskou republiku, jak tomu bylo před okupací SSSR. Moskva na tento čin reagovala okamžitě a prohlásila všechny prohlášení o nezávislosti Litvy za neplatné a do oblasti vyslala speciální jednotky KGB. Moskva donutila litevské zákonodárce o přijetí vyhlášky pozastavující platnost nezávislosti, prostřednictvím hospodářské blokády. Moskva trvala na obnovení sovětského právního pořádku. Během demonstrací, které vypukly ve Vilniusu, došlo po střetu demonstrantů se speciálními jednotkami OMON ke ztrátám na životech a velkému počtu zraněných. Nicméně v Moskvě se chopil iniciativy předseda parlamentu Boris Jelcin, který po vyjednáváních s představiteli pobaltských republik, dojednal sérii smluv o nezávislosti (Dančák 1999: 84 – 86).

Prvotní základy zahraniční politiky Ruska byly definovány na popud voleb, kdy byl dne 29. května 1990 zvolen Boris Jelcin předsedou Nejvyššího sovětu RSFSR. Následně byla dne 12. června 1990 schválena Deklarace ruské státní suverenity, což bylo dalším popudem a podkladem pro formování nové a samostatné zahraniční politiky. Byly stanoveny dva hlavní body nové podoby ruské zahraniční politiky, které jsou následující. Zaprvé Ruská federace musí vyvíjet snahu o kooperaci s ostatními sovětskými státy a zadruhé Ruská federace se musí snažit navrátit do světové politiky jako nezávislá velmoc, která chrání a podporuje svůj status (Sakwa 2008: 350).

Ruská federace a její zahraniční politika převzala určité pilíře z bývalého Sovětského svazu. Dalo by se říci, že Rusko se zrodilo z trosk Sovětského svazu a zdědilo jeho místo v Radě bezpečnosti OSN. Jak již bylo uvedeno výše, Rusko vzniklo vlivem rozpadu původního SSSR a formulace ruské zahraniční politiky byla započata již před vznikem Ruska. Zahrnutí období před vznikem Ruska bylo dále začleněno také díky aspektu, že Rusko čerpalo z původní politiky SSSR (Bobo Lo 2002: 12 – 15).

O formování ruské zahraniční politiky před jejím samotným vznikem se dále zasloužil nově zvolený ministr zahraničních věcí Andrej Kozyrev, který propagoval zahraniční politiku založenou na rozumových, logických a reálných potřebách. Což bylo oproti původní politice založené na ideologii určitý posun. A. Kozyrev chtěl, aby tehdejší sovětské ministerstvo zahraničních věcí transformovat na instituce zaměřenou na mezistátní kooperaci na úrovni svazových zemí. Tato transformace se měla primárně realizovat prostřednictvím snížení počtu zaměstnanců a přesunem zaměstnanců a pravomocí na dílčí země. Vlivem následné snížené finanční podpory jednotlivých ministerstev ze strany vlády chtěl Kozyrev realizovat reorganizaci ministerstva zahraničí tak, aby byl poradní institucí. Zahraniční politiku budoucího Ruska měly pak z hlediska zahraničně-politických závazků SSSR převzít jednotlivé republiky. Následně pak 18. prosince 1991 prezident převedl diplomatické služby pod ruskou kontrolu a 22. prosince zrušil ministerstvo zahraničí a obrany. Boris Jelcin byl dále v čele ministerstva zahraničních věcí, pod které bylo přiřazeno i ministerstvo pro vnější vztahy (Sakwa 2008: 351-352).

2.3 Zahraniční politika Ruska od prosince 1991 do prosince 1995

Primárně se ruská zahraniční politika zaměřovala na globální pozici země z hlediska světového vnímání, která byla chápána jako euroatlantická. V roce 1992 bylo Rusko uznáno 131 státy a tehdejší prezident Boris Jelcin stanovil dva primární cíle zahraniční politiky, které byly následující. Zaprvé zabezpečit výhodné externí podmínky pro domácí politické a ekonomické reformy a zadruhé překonat převzaté dopady studené války a rozebrat konfliktní struktury (Sakwa 2008: 352).

Ruská zahraniční politika v tomto období preferovala západní politický směr na úkor ruských zájmů a upozadování budování nových vztahů se zeměmi SNS. Po rozpadu SSSR, Rusko tak i částečně záměrně ztrácelo kontrolu nad děním v postsovětském prostoru, což ovšem nelze přisoudit jen externím aspektům, ale je nutné také zohlednit i interní fakta v podobě problémů s ekonomickou transformací a nestabilní politickou situací (Sakwa 2008: 352-353).

Po rozpadu SSSR je partnerství mezi Moskvou a Washingtonem pro Rusko jediný prostředek, jak si uchovat statut velmoci, a v určité míře dokonce i statut supervelmoci. Kozyrev usiloval o vytvoření rusko-americké osy a komunisté mu vyčítali, že chce

všechna ruská zahraničně-politická rozhodnutí podřídít washingtonskému jménu (Thomová 2013).

Prostřednictvím tzv. Atlantistů (západníků), což byla vlivná skupina vysoce postavených vládních úředníků a akademiků, došlo tedy k prozápadní orientaci. Tato skupina určující zahraniční cíle Ruska v počátku 90. let tedy zdůrazňovala aspekt, že Rusko musí vstoupit do společenství demokratických států. Uznávaným vůdcem této skupiny byl tehdejší ministr zahraničních věcí Andrej Kozyrev, který měl silnou podporu Borise Jelcina, a proto byla také tehdejší Jelcinova zahraniční politika zřetelně prozápadní s cílem zvyšovat národní bezpečnost (Ústav mezinárodních vztahů 2000: 28). Ovšem posléze se koncept skupiny ukázal jako neefektivní, protože prosazoval zejména vztahy s USA, ale opomíjel na nutnost budování vztahů s bývalými svazovými zeměmi. Následně se ruská politika od západního konceptu odklonila (Votápek 1997: 31).

V roce 1993 byl sestaven Koncept zahraniční politiky, ve kterém figurovalo Rusko jako velmoc s několika zahraničně-politickými prioritami, které byly následující:

- zajištění národní bezpečnosti prostřednictvím diplomacie,
- ochraňovat suverenitu a jednotu státu, se zvláštním důrazem na pohraniční stabilitu,
- ochrana práv Rusů v zahraničí,
- poskytování příznivých vnějších podmínek pro vnitřní demokratické reformy,
- mobilizovat mezinárodní pomoc pro zřízení ruského tržního hospodářství a podporovat ruské exportéry,
- prohloubit integraci SNS,
- pokračovat v budování vztahů se zeměmi, které mají vyřešené problémy obdobné, kterým čelilo Rusko,
- zajistit Rusku aktivní roli jako velmoci

(Curtis 1996).

Koncepce dále vyzývala k posilování jednotného vojenského strategického prostoru SNS s ochranou vlastních zájmů Ruska v tomto prostoru. Koncepce také varovala, že vojensko-politická přítomnost v SNS, či akce mezi státy SNS (např. tvorba hospodářského či náboženského bloku středoasijských států) může negativně ovlivnit zájmy Ruska. Byly sestaveny nové vojenské zásady se zaměřením na národní bezpečnostní koncepci. V dubnu 1996 pak Jelcinova vláda představila rozšířený návrh národního bezpečnostního

konceptu. Návrh zahrnoval zdánlivě progresivní vzdání se strategické a vojenské parity s USA, reformu kolektivní bezpečnosti v rámci SNS a podporu pro snížení jaderného arzenálu a domácích vojenských reforem (Tamtéž 1996).

Přestože hned prvním bodem koncepce zahraniční politiky Ruska bylo zajištění národní bezpečnosti prostřednictvím diplomacie, došlo v roce 1994 k ozbrojenému konfliktu mezi jednotkami Ruské federace a Čečenskou autonomní republikou (Grochmalski 1999: 151-154). Občanská válka skončila ostudnou porážkou Ruské armády. Vládě Ruské federace a prezidentu B. Jelcinovi byla vytýkána neochota konflikt řešit prostřednictvím jiných politických nástrojů než nasazením armády. Konflikt byl kritizován na mezinárodní scéně a pro Ruskou federaci znamenal ztrátu prestiže (Uppsala Conflict data program 2008).

2.4 Zahraniční politika Ruska od roku 1996 do roku 2000

V počátcích roku 1996 byla ruská zahraniční politika označována jako počátek realistické politiky Ruské federace, která by podporovala vztahy s USA a Evropou. Toto období se neslo ve smyslu pragmatického prosazování ruských národních zájmů (Sakwa 2008: 355). Důraz byl kladen v tomto období na následující aspekty:

- Budování optimálních podmínek v rámci mezinárodních vztahů pro upevnění ruské územní komplexnosti.
- Zastavení separatistických tendencí v zemi.
- Urovnání aktuálních a destabilizačně možných hrozeb regionálních sporů.
- Rozvíjení soustavy mezinárodních vztahů, které by byly bariérou pro tvorbu napětí či sporů a současně by umožňovaly kontrolovat vojenský potenciál jednotlivých členů jaderného klubu

(Holzer 2001: 126).

Koncem roku 1997 vytvořila Moskva spojení v následující podobě: Jelcin–Kohl–Chirac. Cílem tohoto spojení bylo vystupovat proti vlivu USA. Nakonec kvůli rozmarům B. Jelcina na summitu OBSE, v roce 1999, kdy se pustil tvrdě do kritiků Ruské politiky a opatrnému vystupování kancléře Kohla proti USA tato iniciativa brzy končí (Thomová 2013).

2.5 Zahraniční politika Ruska od roku 2000 po současnost

Období 21. století je spojené s nástupem aktuálního hlavního představitele, Vladimira Putina. Toto období se skládá z poklesu ideologií v zahraniční politice, která je nově konstruována prostřednictvím pragmatických vizí na základě ruských zájmů. Zahraniční politika se tak pod vedením Putina začala transformovat, kdy v roce 2000 byla stanovena nová koncepce zahraniční politiky, dále také národně-bezpečnostní koncepce a nová vojenská doktrína (Pezl 2000: 15 – 17). Putin již v prvopočátcích propagoval nutnost modifikovat ruskou ekonomiku, protože v Rusku chyběly prostředky pro znovuzískání postavení v rámci celosvětové politiky. I Putin k západním zemím přistupoval poměrně kladně, kdy teroristický útok ze dne 11. 09. 2001 na New York a následný boj USA s teroristy představoval sblížující prvek z hlediska vztahů USA a Ruska (Medvedev 2008: V).

Koncept zahraniční politiky Ruské federace v roce 2000 obsahoval tyto základní stanoviska, kterými se měla ruská zahraniční politika řídit. Zaprvé zajištění bezpečnosti státu a posílení vlivu RF jako mocnosti ve světě. Zadruhé prohloubení nebo vytvoření dobrých vztahů se sousedními státy mající hranici s Ruskem. Zatřetí popularizovat ruský jazyk a národní kulturu Ruska ve světě. Začtvrté ochránit práva a zájmy občanů Ruské federace v cizině všemi možnými prostředky. Zapáté vytvoření příznivých podmínek pro rozvoj ruské ekonomiky, zvýšení životní úrovně obyvatelstva a prohloubení demokratické transformace na základě posílení ústavního pořádku a dodržování individuálních práv a svobod. (Koncepce zahraniční politiky RF 2000).

Hypoteční krize v roce 2007 bylo předními ruskými představiteli vnímáno jako období nové perspektivy, kdy Putin ohlašuje nárůst síly Ruska v takové míře, že by již bylo schopné frontálně atakovat USA, dále predikoval pád USA a západních zemí. Jak rostla síla Ruska, rostly i její ambice a Rusko chtělo být uvnitř rozhodujícího mechanismu evropské bezpečnosti, chtělo mít kolem sebe rozptýlené a izolované země, které by byly závislé na ruských energetických zdrojích bez nejmenší protiváhy. V období propuknutí celosvětové krize (2007-2008) se pak Rusko zcela odklonilo od jeho původních prohlášení o své příslušnosti k Evropě, ale hlásí se k vítězům deroucích se na vrchol. Tato euforie byla následně negována dopadem krize i na Rusko koncem roku 2008. (Thomová-Podivná ruská zahraniční politika).

Rusko se od svého vzniku potýkalo s poklesem významu jeho postavení, kdy určité oživení se připisuje právě Putinovi, který Rusko „vymanil“ z preferovaných jelcinovských západních hodnot. Putin inicioval tvorbu nových konceptů zahraniční politiky v roce 2008, kdy zastával funkci premiéra a také v roce 2013, kdy byl opět prezidentem RF. V roce 2008 byla popsána koncepce ruské zahraniční politiky daleko jistěji z pohledu mocenského postavení ve světě. Avšak jádro koncepce zůstalo podobné té z roku 2000. Koncepce z roku 2013 už není napsaná jen v obecných stanoviscích, jako tomu bylo doposud, ale popisuje, že hlavní potenciál pro vývoj je na východě, především v Asijsko-Pacifickém regionu. Také zmiňuje, že možnosti Západu jak ovládnout světovou ekonomiku a politiku nadále ubývají (Krechuniak 2013).

Jednotlivé body koncepce zahraniční politiky RF z roku 2013 se navzájem nemusí vždy doplňovat, ale naopak být v rozporu s daným krokem RF. Jeden z bodů koncepce RF mezinárodního práva říká: Rusko důsledně vystupuje za upevnění právních základů v mezinárodních vztazích, poctivě dodržuje mezinárodní právní závazky. Podpora a upevňování mezinárodní legitimacy jsou jednou z priorit jeho činnosti na mezinárodním kolbišti. Svrchovanost práva je povolána zajistit mírovou a plodnou spolupráci států při zachování rovnováhy jejich mnohdy neshodujících se zájmů, a taktéž celkově garantovat stabilitu světového společenství. Bod koncepce zahraniční politiky ohledně ochrany občanů RF zní: Všestranná ochrana práv a zákonných zájmů ruských občanů a krajanů žijících v zahraničí, obhajoba v různých mezinárodních formátech ruských přístupů k tématu ochrany lidských práv musí být zajištěna v souladu s vyšší prioritou národní bezpečnosti (Koncepce zahraniční politiky RF 2013). Příkladem může být obsazení ukrajinského poloostrova Krym, které násilně bez souhlasu Ukrajiny připojila RF ke svému území a obsadila jej armádou v roce 2014. Obsazení Krymu obhajovala ochranou ruských občanů žijících v této oblasti i za cenu porušení mezinárodního práva a narušení suverenity Ukrajiny (The Gurdian 2014).

3. Zahraniční politika Ruska vůči Baltským zemím

3.1 Charakteristika Baltských zemí

Pobaltské země či také baltské země je označení pro tři poměrně rozdílné země, a to Litvu, Lotyšsko a Estonsko. Jak již bylo uvedeno, země Pobaltí byly do roku 1991 okupovány tehdejším Sovětským svazem, kdy jeho rozpadem došlo i k jejich osamostatnění a následného vstupu do EU a NATO v roce 2004 a v roce 2007 do Schengenského prostoru³.

Estonsko je nejsevernějším a nejvyspělejším státem z baltských zemí s hlavním městem Tallinn a počtem obyvatel ve výši 1 309 tis. obyvatel. Obyvatelstvo tvoří z 69 % etničtí Estonci a 25 % Rusové. Ruská menšina žije především v hlavním městě. Z geografického pohledu tvoří suchozemskou hranici jen s Ruskem a Lotyšskem. (Indexmundi.com 2016).

Lotyšsko leží ve středu uvedených zemí s hlavním městem Riga a počtem obyvatel ve výši 1 956 tis. Obyvatelstvo tvoří z 62 % etničtí Lotyši, z 26 % Rusové a 4 % Bělorusové. Obdobně jako v Estonsku se největší ruská diaspora nachází v hlavním městě (Tamtéž 2016).

Litva je nejjižnější ze všech tří zemí a také je největší a nejlidnatější zemí Pobaltí. Hlavním městem je Vilnius a celkově Litva zahrnuje 2 850 tis. obyvatel. Obyvatelstvo tvoří 84 % etnických Litevců, 7 % Poláků a 5 % Rusů. Jedná se tedy o nejmenší ruskou diasporu v baltských státech. Na rozdíl od předešlých dvou zemí nesdílí hranici s Ruskem (Tamtéž 2016).

3.2 Zahraniční politika Ruska vůči Baltským zemím od roku 1991 do roku 2000

Rusko po rozpadu SSSR přijalo roli nástupnického státu a tím i starost o etnické Rusy žijící mimo oblast Ruské federace. V oblasti Pobaltí, na území dnešního Estonska, Litvy a Lotyšska, žilo po roce 1989 zhruba 1 726 000 etnických Rusů (Volkov 2010: 4-7).

Ruské ministerstvo zahraničí podporovalo ruské menšiny prostřednictvím diplomacie častými prohlášeními na mezinárodním poli, kde požadovalo zlepšení životních

³ Schengenský prostor je označení pro území většiny zemí Evropy, kde mohou osoby překračovat hranice „členských“ států na kterémkoliv místě, bez nutnosti procházet hraniční kontrolou. Členskými státy jsou např. Belgie, Francie, Lucembursko, Itálie, ČR, Bulharsko, Kypr, Maďarsko, Malta, Polsko, Slovensko atd.

podmínek ruské menšiny v Pobaltí. Například v roce 1994 vytvořilo program pro pomoc ruským zahraničním podnikatelským aktivitám a evakuačních plánů (Dančák 1999: 214).

Rusko začalo dávat ruské občanství bývalým občanům Sovětského svazu mluvící ruským jazykem. Tím si chtělo získat jejich podporu. Nicméně pobaltské státy možnost dvojího občanství legislativně zamítly v roce 2002 (Zevelev 2008: 49-51).

Rusko mělo v zemích Pobaltí po rozpadu Sovětského svazu také vojenské jednotky. Ihned po vyhlášení nezávislosti jednotlivých republik začaly rozhovory mezi Moskvou a představiteli států Pobaltí o stažení vojsk Ruska z jejich území. Ke konfrontaci ve vyjednávání došlo mezi Estonskem a Ruskem. Jelcin několikrát přerušil nebo zpomaloval stahování vojsk z oblasti Estonska, aby mohl vyjednávat o postavení ruské minority v Estonsku. Výsledkem vyjednávání byla například dohoda o poskytování penzí ruským civilistům estonskou vládou. Ruské vojenské jednotky byly z oblasti pobaltských republik staženy kompletně až na konci srpna v roce 1994 (Dančák 1999: 58-61, 130, 209). Rusko také nevyužívalo jen politický nátlak, např. v roce 1993 vypukla tzv. estonská krize, kdy Rusko přerušilo dodávky plynu do Estonska. Vypuknutím sporu předcházel zákon o registraci cizinců na území Estonska. Rusko v něm spatřovalo diskriminaci ruského obyvatelstva a rozhodlo se jej bránit prostřednictvím energetické závislosti Estonska na Rusku (Bohlen 1993).

Z bezpečnostního hlediska bylo prioritou ruské zahraniční politiky zabránit vstupu pobaltským státům do Severoatlantické aliance. Pro ruské armádní vedení bylo nepřijatelné, aby v bezprostřední blízkosti hranic RF mohly být rozmístěny vojenské síly NATO (Stranga 1997: 229). Vrcholní ruští představitelé opakovaně upozorňovali, aby se západní mocnosti nesnažili o blízké navázání vztahu s pobaltskými zeměmi. Příkladem je vystoupení tehdejšího ruského premiéra Černomyrdina na summitu NATO ve Španělsku, aby pobaltské země nebyly vůbec zmíněny v otázkách dalšího rozšíření členů NATO. Také B. Jelcin vystoupil před summitem G8 v Manchesteru proti prohlubování vztahů mezi západními a pobaltskými zeměmi, protože Pobaltí je pro Rusko velice citlivou a důležitou oblastí (Meek 1998). Rusko dokonce v roce 1995 uvalilo na Lotyšsko ekonomické sankce, aby ukázalo, jaký je jeho jasný postoj k snahám Lotyšska o členství v NATO. Kromě ekonomických sankcí, Rusko hrozilo dokonce i vojenským akcemi na hranicích mezi Lotyšskem a RF. Jelcin dokonce označil Lotyšsko za stát ohrožující Rusko (Dančák 1999: 210).

Rusko nabídlo pobaltským státům vojenskou spolupráci a jejich ochranu a to v různých podobách. Jednalo se o pakty o neútočení a vojenské spolupráci v rámci celého Pobaltí nebo také nabídky paktů a smluv mezi jednotlivými zeměmi a RF (Tamtéž: 211). Tyto nabídky, prostřednictvím diplomacie, ale pobaltské státy všechny odmítly, vzhledem k historické zkušenosti s Ruskem. Nadále svou politiku směřovaly ke spolupráci se západem.

Ruská zahraniční politika vůči Pobaltí v mezi lety 1991 – 2000 byla postavena především na ochranu ruský mluvících občanů, žijícím v tomto regionu. Cílem Ruska bylo ukázat, že na své spoluobčany nezapomíná a udělá v rámci možností vše pro jejich obranu. Dále také Rusko hájilo svou národní bezpečnost a obávalo se vstupu pobaltských států do Severoatlantické aliance, kterému se snažilo zabránit. Obava spočívala především s rozmístěním vojenských jednotek na hranici s Ruskem a to především v Estonsku a Lotyšsku, které mají s Ruskem společnou hranici (Kariman 2015: 175 – 183).

3.3 Zahraniční politika Ruska vůči Baltským zemím od roku 2000 po současnost

Vývoj Baltských zemí v tomto období je silně provázán s jejich snahami o vstup do EU. Vstup do tohoto společenství je pro menší státy brán jako významný krok, který usměrňuje jejich legislativní i ekonomické fungování. O vstup do EU požádaly všechny tři země (nejdříve Estonsko a potom Litva s Lotyšskem) už v roce 1995 (Europarl 2004) a všechny také do EU úspěšně vstoupily s rokem 2004. Pro všechny Baltské státy to znamenalo postupné podřizování se některým základním kritériím nutným pro vstup žádajících zemí do EU. Pro Ruské zájmy v Baltských státech to znamenalo určitě menší ránu než jejich členství v NATO.

EU jako taková totiž velmi málo zasahuje do bezpečnostní politiky jednotlivých členů a také se nezavazuje případnou pomocí v jejich obraně. Strategicky tak nebylo členství Baltských států v EU pro Rusko přímou vojenskou hrozbou nebo větším omezením jejich strategického počínání. Větší dopad mělo členství a konvergence k němu na mezinárodní obchod. V době existence Schengenského prostoru a výrazné podpory obchodu v rámci EU, byly ohroženy obchodní vztahy mezi Ruskou federací a Baltskými státy. Minimálně tak, že výhodnost obchodu západním směrem se pro Baltskou trojici výrazně zvýšila. Rusko projevilo výhrady proti tomu, že by Rusové žijící v rámci Baltských států mohli být omezováni legislativou EU, která by jim mohla způsobit

problémy s užíváním jazyka a také změnit jejich občanské postavení. Rusové v Baltických zemích však povětšinou přijímali vstup do EU, s vidinou výhod, které jim to přinese (Oldberg 2003: 58).

Celkově je období po roce 2000 dalším velkým mezníkem pro rozhodování v otázce tíhnutí k západu či východu. Všechny tři země zjišťovaly názory svých obyvatel v referendech, kdy referenda ve všech třech zemích byla výrazně pro vstup do EU. V Litvě se pro vstup vyjádřilo 91% hlasujících (James, Green 2003). Vzhledem k poloze Litvy byl jejich vstup do EU vázán více podmínkami než pro zbylé státy. Byly sepsány dohody vztahující se k bezvízovému vstupu Ruských občanů cestujících do Kaliningradu. V rámci konvergenčních podmínek pro vstup Litvy bylo také odstavení Ignalinské jaderné elektrárny, která byla stavěna na stejném sovětském reaktoru, který byl součástí Černobylské elektrárny. Tato elektrárna byla kompletně uzavřena až v roce 2009 (BBC 2009), avšak už v roce 2004 Litva plnila svou předsevzetí vůči EU uzavřením jednoho reaktoru. Vzhledem k tomu, že tato elektrárna zásobovala 80% požadavku na elektrickou energii Litevskou sítí, znamenalo to otevření velkého prostoru na energetickém trhu v této zemi. Toto byla velká šance pro Rusko, které mělo větší možnosti pro zavedení stálých dodávek energie do Litvy. Litva se pro podporu obrátila také na EU, které v rámci podpůrných programů, které jsou pro vstupující země k dispozici, pomohlo s řešením jejich energetické krize.

V Estonsku se v referendu vyjádřilo pro vstup 67% hlasujících (James, Green 2003). Zde nebyla otázka směřování východně či západně tak jednoduchá. Většina Rusů žijících na území Estonska (skoro 25% z celkového obyvatelstva) se bála toho, že zvýšení cen povede k zhoršení jejich ekonomické situace. Pro Rusy žijící v Estonsku měl tak vstup do EU dvojitý vliv. Poskytl jim větší občanská práva, jako je možnost užívat vlastní jazyk a jeho podporování v rámci státu. Na druhou stranu vstup do EU postavil Estonsko na opačnou stranu pomyslné barikády v další nadnárodní alianci, která je pomyslně dělila od Ruska. V Lotyšsku byla situace okolo vstupu do EU podobná té Estonské, 67% hlasujících se vyjádřilo pro vstup do EU (Tamtéž 2003). Politická argumentace pro vstup byla v rámci země stavěna výrazně jako opatření proti Ruskému vlivu a jako možnost se postavit se Ruské hrozbě tváří v tvář. Proti argumentem bylo oslabení samostatnosti země, kdy panoval strach o nadvládu dalšího giganta, se kterým mělo Lotyšsko historickou zkušenost. Ruská část obyvatelstva (okolo 30% obyvatelstva) se taktéž stavěla výrazněji proti vstupu

země do EU. V tomto období naděje se všechny Baltské státy musely podrobit opatřením pro vstup do EU, které omezily vliv jeho vlivnost v obchodních stycích. Změna však nenastala v závislosti Baltských států na Rusku v rámci energetiky (především v případě Litvy) a také v dodávkách nerostných surovin pro průmysl (zde především v Lotyšsku, která byla jednou z nejprůmyslovějších sovětských republik). Baltské státy se v tomto období úspěšně integrovaly do EU. Vzhledem k jejich těžké pozici oproti jiným zemím, které byly pod sovětskou nadvládou „jen“ v rámci působení komunismu (země Varšavské smlouvy), se odtržení Baltských zemí od Ruského vlivu dá považovat za velký krok a také za projevení velkého národního tíhnutí k západní politické agendě.

Počátek milénia předznamenával také jednání Baltských států o vstup do NATO. Tento proces se jevil všem třem stranám jako palčivější a citlivější než vstup do EU. Z pohledu NATO byl vstup Baltských států důležitým krokem, který stavěl pomyslnou hranici mezi Ruskou federací a zeměmi NATO. Stejný pohled, ale zrcadlově otočený cítilo Rusko, které mělo také zájem udržet si strategický vliv nad bývalými republikami SSSR. Baltské státy zase měly potřebu vybudovat si vlastní obranu, která jim po opuštění sovětského vlivu scházela. Jejich poloha mezi dvěma mlýnskými kameny vyvolávala obavu o bezpečnost, jak mezi politiky, tak mezi občany. Přístup občanů Baltských států ke vstupu byl vesměs pozitivní. V roce 2002 se v Lotyšsku pro vstup vyjádřilo 69% respondentů, v Estonsku 70% a v Litvě 75% (Mihkelson 2002: 113). Politicky se ve všech třech zemích zdůrazňovala buď slabina v podobě malé schopnosti se bránit, nebo snaha se začlenit do mírové organizace, která zastřešuje valnou část západu Evropy. Ruská strana byla výrazně proti vstupu Baltských zemí do NATO.

Argumenty byly v zásadě takové, že tímto dojde k oddělení Ruského obyvatelstva zemí a že se vytvoří třetí plocha v podobě sousedících hranic Ruské federace a států NATO. Ruské analýzy vstup Baltských států do NATO označilo doslova za „hrozbu Rusku“ a naznačily, že jejich vstup povede k výraznému zhoršení vztahů mezi východem a západem. Ruská strana obecně trvala na tom, že členství Baltských států v NATO omezuje jejich schopnost udržení bezpečnosti v severo-západní části Ruské federace (Kremlin 2016).

Ruské argumentace proč je NATO hrozbou spočívá především v porovnávání počtu armádních prostředků, kdy NATO disponuje výrazně větším počtem jak pěchotních, tak i mechanizovaných jednotek než Ruská federace. Otázkou zůstává, nakolik je tento fakt

opravdu odrazem velikosti vojenské hrozby, kterou NATO na Rusko působí (Fedorov 2013: 315 – 326).

Pro Ruské představitele je existence a rozšiřování NATO ekvivalentem snah o brždění Ruského státu. Primakov se v roce 2009 vyjádřil následovně: „Rozvoj NATO je zaměřen nejen na „zadržování“ Ruska, které je nesmyslné a zbytečné, ale také na oslabení Ruska a působení na jeho zvládnutelnost a snížení jeho schopnosti bránit jeho státní zájmy. Rozhodnutím rozšiřovat NATO za veškeré hranice se Spojené státy rozhodly nebrat v úvahu výrazně negativní postoj Ruska k připojování bývalých republik Sovětského svazu k Alianci“ (Primakov 2009: 76 – 77).

Rusko tak nutně pohlíží na NATO jako na přímý ekvivalent působení USA a bere jakoukoli expanzi NATO jako zásah do vlastních řad. To vzbuzuje otázku toho, jaké jsou vlastně Ruské zájmy v oblasti, které členství Baltských států v NATO ohrožuje. Stanoviskem členů NATO pro přijetí Baltské trojice bylo odstranění strategicky nejasně zařazených zemí, které v minulosti byly vždy ohnisky konfliktů. Ruský vztah s Baltskými zeměmi se tak jistým způsobem transformoval ve vztah vůči NATO obecně.

Ruská vyjádření k formování dalších vztahů s Baltskými státy se kolem roku 2010 začaly opět obracet k tomu, že by z jejich strany byla snaha o vytvoření „politického dialogu.“ (Fedorov 2016: 312 – 326) Ruské snahy v rámci budování dalších vztahů s Baltskými státy byly také označeny jako o snahy vytvořit si „své zástupce“ v rámci NATO a EU, kteří by měli vliv na vnitřní fungování těchto organizací. Velký tlak v tomto je vytvářen pomocí ekonomických cest, kdy se Kremlin snaží získat pozici pomocí výhodných obchodních nabídek vlivným entitám na Baltské straně.

Rusko má také stále výrazný vliv na dodávky ropy a plynu do Baltských států, čímž může také působit na jejich politické scéně. (Tamtéž: 315 – 326) Přes tento pohled se Rusko snažilo obecně o obnovu vztahů se zeměmi, které výrazně utrpěly pod vládou Sovětského svazu. Při návštěvách v Maďarsku a České Republice v roce 2006 se věnoval tomu, že Rusko sehrálo výrazně negativní morální úlohu v historii těchto zemí (Putin V. 2016a). Obecně v tomto období se Ruská politika nepřímo pomocí soft power vlivů snažila uspokojit obavy Pobaltí z jejich případné agrese.

Výrazný posun ve vztazích především ze strany Pobaltí přišel v reakci na Ukrajinskou válku. Ruské zapojení do války bylo prezentováno jako snaha o hájení zájmů Rusů žijících na území Krymu a v Doněcké oblasti. Rusko však své zapojení do přímých

bojů odmítlo s tím, že vojáci, kteří přišli z Ruska a bojují na straně proruských separatistů na východě Ukrajiny, jsou dobrovolníci, kteří nereprezentují Rusko.

Povaha tohoto konfliktu zavdala Baltským republikám nový důvod k obavám z Ruské agrese. Vzhledem k velkým podílům Ruského etnika na jejich území obecně a většinových podílů v některých částech zemí, staví Ukrajinský konflikt nebezpečný precedent. Pokud Rusko nemá obavu zapojit své ozbrojené složky do konfliktu, který sousedí s jejich hranicemi a do kterého jsou zapojeni Rusové, potom by vznik podobného konfliktu na území Pobaltí mohl znamenat možnost obávaného Ruského vpádu. To společně se vzrůstajícím počtem vojenských letů a pohybů loďstva Ruska v oblasti Baltského moře vyvolalo bouřlivou reakci Baltských republik a velkou obavu o bezpečnosti jejich hranic.

Ruská zahraniční politika obecně se Ukrajinskou válkou pro západní vnímání prezentuje jako propagandistická a podněcující nepřímé války. K tomuto image nepomáhá ani to, že Ruská strana veškeré obvinění popírá a snaží se distancovat od veškerého podezřelého chování v jejich zahraniční politice mlčením (Hussein 2015).

Ukrajinská krize také vrhla zpětně velmi negativní světlo na Ruské zapojení do některých událostí v Pobaltí. Talinské demonstrace Ruské menšiny na jaře 2007, které byly podpořeny Ruskou vládou, které korespondovaly s kybernetickým útokem na fungování Estonské státní správy, byly spojovány s Ruskými útočníky (Tamtéž: 2015).

Tyto akce, jakkoliv nejsou cíleny přímo na Baltské republiky, vyvolaly u jejich představitelů velké obavy o bezpečnost jejich hranic a to především vypuknutím občanské válce na Ukrajině. Tyto obavy vyvolaly volání Baltských republik po posílení přítomnosti NATO na jejich území. Ruské stanovisko, které je vůči přítomnosti NATO neměnné a jakékoliv zprávy o budování základen nebo umístění vojenských sil poblíž jeho hranic jsou odsouzeny jako snahy o narušení Ruské bezpečnosti.

Těžko interpretovatelný je incident, který se odehrál v roce 2014 krátce po návštěvě prezidenta USA, Obamy v Estonsku. Po tomto setkání představitelů bylo oznámeno, že NATO poskytne jednotku 4000 vojáků, kteří budou operovat v Pobaltí a budou jednotkou rychlého zásahu v případě nenadálé krize bezpečnosti v regionu (Rousseau 2015: 8). Zmiňovaný incident sestával z vniku ruských tajných služeb na území Estonska a chycení estonského agenta tajných služeb. Incident, který se zpočátku obě strany snažily urovnat se později dostal do fáze, kdy byl estonský agent převezen do

Moskvy a objevil se i v ruské televizi. Ruské vyjádření potom prezentovalo situaci tak, že agent byl zatčen na Ruském území. Tyto války rozvědky dle vyjádření estonského prezidenta nejsou ničím neobvyklým. V roce 2008 byl jako ruský agent odhalen ministr obrany Herman Simm. (Schmid 2010) Zdá se tedy, že Rusko hájí své postavení v Pobaltí operacemi za oponou a působením tajných služeb, které jsou schopny infiltrovat i nejvyšší posty ve vládě

4. Vliv ruských hodnot na zahraniční politiku vůči Baltickým zemím

V níže uvedených kapitolách jsou představeny vlivy ruské soft a hard power na Pobaltské státy. Prvky soft power jsou zde analyzovány prostřednictvím diplomacie, kulturní spolupráce a vlivu médií. Hard power Ruské federace představuje především vojenský vliv. Z pohledu energetické spolupráce, vykazuje Ruská federace jak známky soft power tak i hard power ve své politice k Pobaltí.

4.1 Vliv kulturních hodnot

Z hlediska původních kulturních hodnot bylo primárním cílem posilovat myšlenku regionální identity založené na společném kulturním dědictví, což je živná půda pro rozvoj kulturních vazeb mezi oblastmi. Kulturní hodnoty jsou zdrojem konceptu soft power a podporují pozitivní image Ruska u Pobaltí. Rusko tento zdroj využívá se zeměmi Pobaltí zejména prostřednictvím kulturní spolupráce. Kulturní spolupráce představují jednu z nejdůležitějších forem spolupráce se zahraničními partnery Ruska, kdy Ruská státní humanitární univerzita poskytuje příležitost seznámit se s národními tradicemi a s bohatstvím světového uměleckého dědictví. Program kulturní spolupráce zahrnuje národní kulturní dny, výstavy, představení, koncerty, prezentace a setkání se známými lidmi. Těmito aktivitami dochází k rozvoji mezinárodních vědeckých a vzdělávacích vztahů (Ruská státní akademie 2007). Tato spolupráce Ruska a Pobaltí je aktuálně nejvíce realizována s Estonskem, kdy podtextem ruské spolupráce jsou posílení ekonomických vztahů Ruska v této baltické zemi, které chce Rusko výrazně zvýšit. Kulturní spolupráce byla aktuálně realizována prostřednictvím návštěvou estonského premiéra J. Ratase v národní opeře v Moskvě (Tallinn, the Baltic Course 2016).

Média mají velký vliv na veřejné mínění obyvatel, proto jsou také velmi účinným zdrojem soft power. Vzhledem k početné ruské menšině obývající Pobaltí je mnoho médií vysíláno také v ruském jazyce. Nicméně ruské zpravodajství se mnohdy liší od těch pobaltských. Je to způsobeno jinou interpretací faktů a okolnostmi ruských médií ovlivněnými ruskými vládními strukturami (Mankov 2009). Nejvíce sledovaným ruským televizním pořadem je První baltický kanál, ruská RTR Planeta nebo televizní stanice Vremja. Informacím z těchto televizních kanálů důvěřuje i většina ruských mluvících obyvatel v Pobaltí (Rebaltica 2011). V roce 2015 došlo k omezení vysílání a pokutování ruských televizních kanálů ze strany pobaltských vlád. Toto opatření nastalo po zveřejnění

dokumentu o bojích na Ukrajině a politické situaci na Krymu, kdy pobaltské země měly obavu z posílení vlivu Ruska prostřednictvím ruských menšin žijící v Pobaltí. Litva zakázala vysílání ruského televizního kanálu NTV Mir na 3 měsíce, kvůli odvysílání zkresleného filmu o pobaltské revoluci, která se odehrála roku 1991. Také Lotyšsko pokutovalo stanici PBK, kvůli vysokému množství zpráv z ruských médií na úkor místních. PBK je v Pobaltí velmi oblíbená, jelikož vysílá i ruskou zábavnou a dramatickou tvorbu (Muller 2016).

Integraci ruského obyvatelstva do společnosti v pobaltských státech můžeme vnímat i na politických postojích. Během referenda k vyjádření o vstupu do Evropské unie se občané ruské národnosti vyslovovali proti vstupu. Proti vstupu se vyslovovalo přes 80% Rusů. Kdyby bylo možné, aby se vyjádřili i neobčané – lidé ruské národnosti bez občanství jednoho z pobaltských států, byl by celkový počet odpůrců ke vstupu do EU větší. Z tohoto výsledku vyplývá, že integrace ruské menšiny do majoritní společnosti je velmi malá (Egläjs 2003).

Studie týkající se diskriminace práv menšin z roku 2008 zjistila, že Rusové žijící v Litvě se cítí nejméně diskriminováni ze všech menšin v Evropské unii. Pouze 12% respondentů mělo pocit diskriminace. Naopak v zemích Lotyšsku a Estonsku byla míra pocitů diskriminace daleko větší. V Lotyšsku dosáhla 25% a v Estonsku až 55%. Toto zjištění bylo alarmující pro Agenturu Evropské unie pro lidská práva, která naléhá na Lotyšsko a Estonsko, aby situaci řešili. Důvodem je také fakt, že Lotyšsko a Estonsko jsou členy Schengenského prostoru, který umožňuje volný pohyb osob mezi členskými státy EU a v budoucnu musí být připraveno na potenciální imigraci jiných etnických menšin. Pokud by Lotyšsko a Estonsko mělo i nadále špatné vztahy s etnickými menšinami, mohlo by to způsobit špatné vztahy s EU v budoucnu (Verges 2013: 33 – 41).

4.2 Vliv bezpečnosti a její vývoj

Pobaltské státy se cítí být ohroženy Ruskem už od jejich znovu nabytí nezávislosti, především Estonsko a Lotyšsko, s kterými sdílí RF hranice. Snahy o zabezpečení obrany vyvrcholily vstupem Baltských republik do Severoatlantické aliance a vstupem do Evropské unie v roce 2004 (Dančák, Pospíšil, Rakovský 1999: 198 – 202).

Důležitou roli v oblasti vojenské síly a možné hrozby pro Pobaltí hraje Kalinigradská oblast. Tato autonomní oblast slouží především jako vojenská základna

Ruska v bezprostřední blízkosti Evropy. Sídli zde Baltická flotila, pozemní vojsko, letectvo, dělostřelecké útvary apod (Numbers stations 2016).

Bezpečnostní situace byla mezi Pobaltím a Ruskem relativně klidná až do ruské anexe Krymu na Ukrajině. Pobaltské státy se začaly obávat, aby Rusko nezneužilo velkou ruskou menšinu v Pobaltí jako záminku pro útok a připojení Pobaltí k Ruské federaci. Pobaltské státy požádaly o pomoc NATO, aby posílilo jeho obranu.

Prezident Ruska Vladimir Putin v rozhovoru pro Bloomberg řekl: „Ti kdo si myslí, že by Rusko mohlo zaútočit na pobaltské státy, potřebují vyšetření hlavy.“ V rozhovoru dále poukazoval na nemožnost vedení války se silami NATO, protože disponují 600 miliony lidmi a Rusko jich má pouze 143 milionu (Bloomberg 2016).

V rámci střetů vojenských sil v Pobaltí dochází jen k provokacím. Častým jevem je narušení vzdušného prostoru jednoho z pobaltských států ruskou stíhačkou nebo ruským špionážním letounem. Vojenské jednotky NATO okamžitě reagují a narušitele rychle zaženou pryč z oblasti (idnes...) Ruské námořnictvo také zajalo v září 2014 litevskou rybářskou loď. Argumentovalo tím, že loď nelegálně plula v mezinárodních vodách a lovila nelegálně kraby. Litevská vláda spolu s EU kritizovala postup Ruska a trvala na okamžitém propuštění lodi s třiceti člennou posádkou. O propuštění lodi rozhodoval ruský soud. (BBC 2014).

I když hrozba útoku není nulová, je patrné, že reálnost útoku není dle mého názoru aktuální. Ruský útok na Pobaltí by byl nejen vysoce nákladný, ale byl by i kontraproduktivní a značně negativně vnímaný. Způsobilo by to řadu dalších konfliktů, což by pro Rusko nemuselo být přínosem v žádném ohledu. Rusko by útokem naopak zvýšilo intervence společných západních sil s NATO, proti čemu vlastně Rusko po delší dobu bojuje. A tak by tak negoval jeho snahy o podtržení vlivu a významu západu a NATO v Pobaltí, což je dle mého názoru klíčové a Rusko si tuto premisu uvědomuje. Válka v Pobaltí by pro Rusko v podstatě znamenala „všechno nebo nic“. Rusko by muselo dobýt porty jako je Riga, Tallin atd., ale také by muselo zajistit menšiny žijící v daných oblastech. Otázka bezpečnosti je tedy z hlediska vztahů s Pobaltím otázkou nejen aktuální, ale také vysoce významnou, která vztahy spíše staví do napjatých a strategicky vyčkávajících pozic.

4.3 Vliv energetické kooperace

Ještě v roce 2010 činil import plynu z Ruska do Estonska a Litvy skoro celých 100% spotřeby. Lotyšsko v tomto roce importovala zhruba okolo 65% plynu, kterého následně spotřebovalo. Nižší import Lotyšska způsobilo využití rezervních zásobníků s plynem. Pobaltské země jsou spojeny plynovody z území Běloruska a Ruska. Jsou to jediné plynovody, které zde vedou. Všechny plynovody patří ruskému energetickému gigantu společnosti Gazprom (Grigas 2012: 4–8).

Ruská federace může ekonomickou páku uplatnit ve formě odstavení přísunu energetických dodávek. S nástupem Putina k moci, Rusko energetického nátlaku uplatňuje v rámci tlaku na Pobaltí k ochraně ruské menšiny žijící v pobaltských státech nebo při vymáhání pohledávek za dodání surovin Pobaltí. V únoru 2004 zastavila Ruská federace tranzit dodávek směrem do Litvy, Polska a Německa. Na jaře 2006 dodávky ropy do rafinerie Mažeikin ze severní větve ropovodu Družba. Oficiálním zdůvodněním byl špatný technický stav ropovodu, který však Ruská federace ponechala bez opravy (Sedlačíková 2013: 7).

Nicméně i Rusko může být ohroženo uzavřením kohoutků plynu. Konkrétně do enklávy Kaliningrandské oblasti, v které žijí Rusové. Do Kaliningradu vede plynovod procházející přes Litvu, která může představovat hrozbu v případě zastavení dodávek plynu (Grigas 2012: 40 – 41). Rusko na tuto možnou hrozbu reaguje snahou firmy Gazprom propojit plynovod Nord Stream s oblastí Kaliningradu (Usanov, Karin 2014).

Avšak v roce 2014 přichází velká změna v rámci energetické závislosti Pobaltí. Litva si nechala postavit plovoucí terminál na zkapalněný plyn s názvem Independence, v překladu do češtiny – nezávislost). Terminál má kapacitu pokrýt až 75% spotřeby plynu ve všech pobaltských republikách (Ehl 2014). Litvě se následující rok, po vyjednávání s firmou Gazprom, snížila cena plynu o celých 20%. Litevská prezidentka Dalia Grybauskaitė prohlásila, že tento projekt je budoucností v oblasti geopolitiky v regionu. Narážela především na možnost osamostatnění se na ruském přísunu plynu do Pobaltí, který může využívat Rusko jako nástroj svého prosazování zájmů (Karmazinaite 2015).

Estonsko se nechalo inspirovat sousední Litvou a plánuje do roku 2020 otevřít také svůj terminál na zkapalněný plyn. Lotyšsko disponuje v regionu jako jediný stát obrovskými zásobníky na plyn, které mu dávají čas vyjednat nebo se přizpůsobit okamžitému utáhnutí kohoutků plynu ze strany Ruska (Ehl 2014).

5. Analýza a výsledky výzkumu

Cílem práce bylo popsat a analyzovat jak zahraniční politika z hlediska soft a hard power ovlivňuje diplomacii, kulturní styky, bezpečnostní a energetickou politiku mezi Ruskou federací a Pobaltskými státy. Nejprve se pokusím odpovědět na následující výzkumné otázky. Jaké jsou hlavní pilíře ruské zahraniční politiky? Jak se projevuje soft power a hard power v ruské zahraniční politice? Jak ruská zahraniční politika ovlivňuje vztahy mezi Ruskou federací a Pobaltím? Jak se proměňuje ruská zahraniční politika vůči Pobaltí? Dále zhodnotím a celkově popíšu výsledky svého výzkumu a analýzy.

Ruská zahraniční politika si prošla od rozpadu Sovětského svazu po současnost dlouhým vývojem. Rusko po rozpadu Sovětského svazu převzalo jeho nástupnickou roli a započalo novou éru budování nové světové velmoci. Analýza konceptů zahraniční politiky Ruské federace prokázala, že zlomový bod v směřování zahraniční politiky Ruské federace nastal po nástupu Vladimíra Putina k moci. Ruská federace se přestává orientovat na západ, ale klade větší důraz na hospodářské reformy, které oživují ekonomiku a také spolupráci v rámci SNS. Hlavní pilíř zahraniční politiky, z dob vlády Borise Jelcina, vybudovat z Ruské federace nezávislou velmoc, se tedy naplnil.

Další z pilířů ruské zahraniční politiky, hojně skloňovaný v této práci, je ochrana ruských menšin žijící v zahraničí. Rusko na své krajany nikdy nezapomnělo a to zejména v oblasti Pobaltí. Rusko se snaží zlepšovat jejich situaci prostřednictvím diplomatického tlaku na vlády pobaltských států. Nicméně ne jednou se už uchýlilo i tvrdšímu zakročení k dosažení svých cílů prostřednictvím energetické páky v Pobaltí. Pobaltí se ale v současnosti obává i přímého vojenského střetu. Důvodem je především ruská anexe Krymu, kterou Rusko obhajuje také ochranou ruských obyvatel v zahraničí.

Ruská zahraniční politika se snaží využívat především soft power, ale pokud jde Rusku o strategicky důležité cíle, nebojí se použít i hard power. Dokazují to i činy Ruska například obsazení ukrajinského Krymu a následné jeho připojení k Ruské federaci. Vzhledem k značné síle medií v dnešní době je Ruská mediální soft power účinná v ovlivňování veřejného mínění jak v Pobaltských republikách tak po celém světě.

Ruská zahraniční politika je k Pobaltí relativně stála od vstupu Baltských států do Evropské unie a NATO. Snaží se především o udržení vlivu v oblasti prostřednictvím ruské menšiny a síly energetické závislosti pobaltských států. Nicméně tendence Pobaltí vymanit se ze závislosti na ruském plynu v posledních letech mohou ruský vliv oslabit. Do

doby než Litva získala k dispozici terminál na přepravu zkapalněného plynu, mohl si ruský Gazprom diktovat ceny plynu dle libosti.

Rusko ale také musí reagovat na zvyšování vojenských sil NATO v Pobaltí. I když Vladimir Putin řekl v rozhovoru, že útok na Pobaltské státy je nesmysl. Musí jako velmoc v rámci demonstrace síly ukázat, že jednotky NATO v bezprostřední blízkosti hranic nenechá jen tak. Výsledkem je přesun vojenských jednotek a techniky do oblasti Kaliningradu.

Závěr

Je patrné, že Rusko po svém vzniku, a až do převzetí vlády Putinem, bylo z hlediska postavení v oslabené pozici, což se příkládá preferencím původního prezidenta B. Jelcina, který byl vnímán jako „slabý článek“ Ruska a nedovedl uspokojit potřeby Ruska pro jeho rozvoj a posilování pozice. Jak je patrné z celé práce, Rusko si označení velmoc bezpochyby zaslouží, ovšem z hlediska bezpečnosti již o Rusku v superlativech hovořit nelze, což bylo poukázáno na oblasti Pobaltí, kdy po jejich osamostatnění v roce 1991 se staly terčem ruských mocenských her.

Vstup Pobaltí do NATO změnilo přístup Ruska k této oblasti. Rusko tento krok vnímalo jako ohrožení jeho kontrolní moci nad územím a začalo se hlásit o svá „práva“ na toto území zejména vlivem historických spojitostí Pobaltí a Ruska. Je zřejmé, že Pobaltí nejspíše nevnímá Rusko jako spojence, ale možno s velkou nadsázkou metaforicky označit jako „obávaného kolonizátora“, který použije pro prosazení svých zájmů veškeré dostupné prostředky, se kterými operuje. Tyto prostředky sice zahrnují ekonomické, politické a jiné vlivy, ale také zejména vlivy vojenského rázu. Z hlediska otázky využívání soft a hard power lze konstatovat, že obávanější hard power prvky využívá a operuje s nimi při rozhodujících skutečnostech a jsou tak více viditelné, kritizované a prezentované. Přístup Ruska ovšem nelze jen kriticky hodnotit, ale je nutné také uvést, že díky Putinovu přístupu vzrostl ruský vliv do značných rozměrů.

Vztah mezi Pobaltím a Ruskou federací je velice rozsáhlé téma. Práce popisuje a analyzuje jejich vztah a vzájemné interakce od 90. let minulého století po současnost a zaměřuje se na zahraniční politiku Ruska. Dále práce pracuje s koncepty soft a hard power, které mají vliv na zahraniční politiku Ruska a jeho následný vliv na Baltské státy. Nicméně této problematice je možné věnovat daleko více času a prostoru k hlubší analýze vztahu mezi Pobaltím a Ruskou federací z různých jiných pohledů. K lepšímu pochopení ruské zahraniční politiky by bylo nejlépe využítí přímo ruskojazyčných zdrojů.

Literatura

- BBC (online). Dostupné z: <<http://www.bbc.com/news/10375853>> (22. 6. 2010)
- BBC (online). Dostupné z: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8435628.stm>> (31. 12. 2009).
- Bohlen, Celestine. „*Russia cuts gas supply to Estonia in a Protest*“. *New York Times* (online). Dostupné z: <<http://www.nytimes.com/1993/06/26/world/russia-cuts-gas-supply-to-estonia-in-a-protest.html>> (26. 6. 1993).
- Burlinova, Natalia. „Russian soft power is just like Western soft power, but with a twist“ *Russia Direct* (online). Dostupné z: <<http://www.russia-direct.org/opinion/russian-soft-power-just-western-soft-power-twist>> (07. 04. 2015)
- Bednařík, Petr, Jan Jiráček, Barbara Köpplová. 2011. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada Publishing, a. s.
- CIA (online). Dostupné z: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/xx.html>> (10. 12. 2016).
- Campbell, M. Kurt, Michael O’Hanlon. 2006. *Hard Power: The New Politics of National Security*. New York: Basic Books.
- Curtis, H. Glenn. „Russia: A Country Study: The Emergence of Russian Foreign Policy“ *Country studies* (online). Dostupné z: <<http://countrystudies.us/russia/77.htm>> (15. 02. 1996)
- Dančák, Břetislav, Pospíšil, Ivo, Rakovská Adam. 1999. *Pobaltí v transformaci*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.
- Dolinskiy, Alexey. „How Moscow understands soft power“ *Russia Direct* (online). Dostupné z: <<http://www.russia-direct.org/analysis/how-moscow-understands-soft-power>> (21. 06. 2013)
- Eglājs, R. (2003): *The Referendum and Ethnicity or Measuring Integration*. (online). Dostupné z: <[http://www.policy.lv/index.php?id=102756\(=en](http://www.policy.lv/index.php?id=102756(=en)>
- Ehl, Martin. Hospodářské noviny: Litva se konečně osvobodila z ruského vlivu, bude mít vlastní zdroj plynu. (online). Dostupné z: <<http://ehl.blog.ihned.cz/c1-63016190-litva-se-konecne-osvobodila-z-ruskeho-vlivu-bude-mit-vlastni-zdroj-plynu#disqus>>
- Eichler, Jan, Lukáš Tichý. 2013. *USA a Ruská federace: komparace z pohledu bezpečnosti a strategické kultury*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

Fedorov, Yury. 2016. *Continuity and change in Russia's policy toward Central and Eastern Europe*, Journal of Communist and Post-Communist Studies.

Globalfirepower (online). Dostupné z: <http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=russia > (10. 12. 2016).

Europarl. (online). Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/external/html/euenlargement/default_en.htm > (1. 5. 2004).

Grigas, Agnia. „Russia's Motives in the Baltic States“ *Foreign Policy Research Institute*, (online). Dostupné z: <<http://www.fpri.org/article/2015/12/russias-motives-in-the-baltic-states/>> (07. 12. 2015)

„Good relations with Russia mean economic and cultural cooperation – Ratas“ *Tallinn, The Baltic Course* (online). Dostupné z: <http://www.baltic-course.com/eng/baltic_states_cis/?doc=125629> (21. 11. 2016)

Gupta, C. Ramesh. 1997. *Collapse of the Soviet Union*. India: KRISHNA Prakashan Media Ltd.

Gurbanov, Ilgar. „Energy in Russian Foreign Policy: Soft power, Hard power, or Smart power?“ *Strategic Outlook*, (online). Dostupné z: <<http://www.strategicoutlook.org/asia---pasific/news-energy-in-russian-foreign-policy--soft-power-hard-power-or-smart-power.html>> (09. 03. 2013)

Holzer, Jan. 2001. *Politický systém Ruska: Hledání státu*. Brno: Centrum pro studium

Chalfant, Morgan. „Russia's Soft Power Play in Europe“ *The Washington Free Beacon*, (online). Dostupné z: <<http://freebeacon.com/national-security/russias-soft-power-play-europe/>> (18. 08. 2016)

Indexmundi. (online). Dostupné z: <http://www.indexmundi.com/demographics_profile.html > (10. 12. 2016).

James, Steve, Green, Niall. 2003. WSWS: Baltic states vote reluctantly to join European Union. (online). Dostupné z: <<https://www.wsws.org/en/articles/2003/10/latv-o03.html> >

Jandourek, Jan. 2010. *Vzestup a pád moderního ateismu*. Praha: Grada Publishing, a. s.

Komshian, Lori. „Russian Foreign Policy and Smart Power“ *Prospect Journal*, (online). Dostupné z: <<https://prospectjournal.org/2013/01/28/russian-foreign-policy-and-smart-power/>> (28. 01. 2013)

- Krastev, Ivan. „Russia and the Post-Cold War European Order“ *Diplomaatia*, (online). Dostupné z: <<http://www.diplomaatia.ee/en/article/russia-and-the-post-cold-war-european-order/>> (13. 01. 2011)
- Lo, Bobo. 2002. *Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era*. New York: Palgrave Macmillan.
- Lutsevych, Ory Sia. „The Long Arm of Russian “Soft“ Power“ *Atlantic Council*, (online). Dostupné z: <<http://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-long-arm-of-russian-soft-power>> (04. 05. 2016)
- Medvedev, Sergei. 2008. *Rethinking the National Interest: Putin's Turn in Russian Foreign Policy*. Germany: Defense Technical Information Center.
- Melissen, Jan. 2005. „Wielding Soft Power: The New Public Diplomacy“ *Netherlands Institute of International Relations Clingendael* May 2005 (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/Clingendael_20050500_cdsp_paper_diplomacy_2_melissen.pdf> (18. 11. 2016)
- Mihkelson, Marko. 2002. *Russia's Policy toward Ukraine, Belarus, Moldova, and the Baltic States*. Toward an Understanding of Russia; New European Perspectives, Ed. Janusz Bugajski, New York.
- Micklethwait, John. Interview. *Vladimir Putin just wants to be friends*. (online). Dostupné z: <<https://www.bloomberg.com/features/2016-vladimir-putin-interview/>> (8. 9. 2016).
- Moshes Arkady. „Russian Policy Towards Ukraine, Belarus, and the Baltic States in the Putin Era“ *Institute of Europe* Duben, 2000, 7 s. (online, Pdf). Dostupné z: <http://www.ponarseurasia.org/sites/default/files/policy-memos-pdf/pm_0123.pdf> (01. 04. 2000)
- Murza-Kara, Vladimir. „Russia and the Baltics: Once Friend, Now Foe“ *World Affairs Journal*, (online). Dostupné z: <<http://www.worldaffairsjournal.org/article/russia-and-baltics-once-friend-now-foe>> (22. 01. 2014)
- Number-stations* (online) dostupné z: <<http://www.numbers-stations.com/articles/russian-military-in-kaliningrad/>> (10. 12. 2016).
- Nye S. Joseph. „Think Again: Soft Power“ *Foreign Policy*, (online). Dostupné z: <<http://foreignpolicy.com/2006/02/23/think-again-soft-power/>> (23. 02. 2006)

- Nye, S. Joseph. 2002. „The American National Interest and Global Public Goods“ *International Affairs* 78 (2): 233-244. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/3095679?seq=1#page_scan_tab_contents> (18. 11. 2016)
- Nye, S. Joseph. 2003. „Soft Power and US Foreign Policy“ *Political Science Quarterly* 119 (2): 255-270. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/20202345?seq=1#page_scan_tab_contents> (18. 11. 2016)
- Nye, S. Joseph. 2004. *Power in the Global Information Age: From Realism to Globalization*. London and New York: Routledge.
- Nye, S. Joseph. 2005. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.
- Nye, S. Joseph. 2011. *The Future of Power*. New York: Public Affairs.
- Pezl, Karel. 2000. „Koncepce národní bezpečnosti Ruské federace a její vojenská doktrína“ *Mezinárodní vztahy*, Vol 35, No 2, 15-26 (online; Pdf). Dostupné z: <<https://mv.iir.cz/article/view/1257/1305>> (01. 03. 2000)
- Policy Document. 2016. „Threats of Russia's Soft and Hard Power Policy in Georgia“ *European Initiative - Liberal Academy Tbilisi* Januar 2016, 12 s. (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.euneighbours.eu/files/publications/PolicyBrief.pdf>> (26. 01. 2016)
- Primakov, E., 2009. *Mir bez Rossii. K chemu vedet politicheskaya blizorukost* (World without Russia. The results of political shortsightedness). Moscow. Rossiiskaya Gazeta,
- Quirk, Tim. 2010. „Soft Power, Hard Power, and Our Image Abroad“ *Lagrange*, October 2010 (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.lagrange.edu/resources/pdf/citations/2010/22quirk_politicalscience.pdf>(13. 10. 2010)
- „Культурное сотрудничество“⁴ *Ruská státní akademie umění*, (online). Dostupné z: <<http://www2.rsuh.ru/section.html?id=505>> (01. 02. 2007)
- Russian Direct Team. „Soft Power 2.0: Russia's new approaches for public diplomacy“ *Russia Direct* (online). Dostupné z: <<http://www.russia-direct.org/video/soft-power-20-russia%E2%80%99s-new-approaches-public-diplomacy>> (03. 09. 2013)
- „Russia's game in the Baltic Sea region: A Polish perspective“ *European Council on Foreign Relations*, (online). Dostupné z:

⁴ Volně přeloženo: Kulturní spolupráce

<http://www.ecfr.eu/article/commentary_russias_game_in_the_baltic_sea_region_a_polish_perspective381> (16. 12. 2014)

„Ruské umění zažívá atmosféru strachu“ *Rozhlas*, (online). Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/radiowave/kultura/_zprava/ruske-umeni-zaziva-atmosferu-strachu-1645406> (30. 08. 2016)

Sakwa, Richard. 2008. *Russian Politics and Society*. London: Routledge.

Sedlačíková, Bohumila. 2013 „Energetická politika Litvy, Lotyšska a Estonska po roce 1990“ *Ochrana & Bezpečnost*, 2 (2): 1-40. Dostupné z: <http://ochab.ezin.cz/O-a-B_2013_B/2013_B_11_sedlacikova.pdf> (01. 07. 2013)

Smolík, Josef. 2014. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Praha: Grada Publishing, a. s.

Spirit, Michal. 2014. *Úvod do studia práva*. Praha: Grada Publishing, a. s.

Ševcová, Lilia. 1999. *Režim Borisa Jelcina*. Moskva: Carnegie Center.

Švec Luboš, Macura Vladimír, Štol Pavel. 1996. *Dějiny Pobaltských států*. Praha :NLN.

Thomová, Françoise. „Podivná ruská zahraniční politika“ *Centrum pro studium demokracie a kultury*, (online). Dostupné z: <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1875/podivna-ruska-zahranicni-politika>> (14. 06. 2013)

Trenin, Dmitri. „Модернизация внешней политики России“⁵ *Carnegie Moscow Center*, (online). Dostupné z: <<http://carnegie.ru/2010/03/24/ru-pub-40475>> (25. 03. 2010)

Univerzita Palackého v Olomouci. 2013. „Zahraníční exkurze Pobaltí“ *Geography* Červenec 2013, 168 s. (online; Pdf). Dostupné z: <http://geography.upol.cz/soubory/lide/ptacek/ZGEX/ZGEX_2013_Pobalti_sbornik.pdf> (01. 07. 2013)

Ústav mezinárodních vztahů: *Mezinárodní vztahy 1/2000*. Praha: Ústav pro mezinárodní politiku a ekonomii.

Verges. 2013. *Germanic & Slavic Studies in Review (GSSR)*. Marina Best

Votápek, Vladimír. 1997 „Etapy vývoje ruské zahraniční politiky“ *Mezinárodní vztahy*, Vol 32, No 1, 31-37 (online; Pdf). Dostupné z: <<https://mv.iir.cz/article/view/1067>> (16. 11. 2016)

⁵ Volně přeloženo: Modernizace ruské zahraniční politiky.

Wilson, J. Ernest. 2008. „Hard Power, Soft Power, Smart Power“ Sage Publications. *Ernest Wilson*, June 2008, 109-124 (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.ernestjwilson.com/uploads/Hard%20Power,%20Soft%20Power,%20Smart%20Power.pdf>> (16. 06. 2008)

Zickel, E. Raymond. 1991. *Soviet Union: A country study*. USA: Library of Congress, Federal Research Division.

Zubryakov, Alexander. „Россия требует у Литвы выдать дезертиров Советской армии“⁶ *BBC*, (online). Dostupné z: <http://www.bbc.com/russian/international/2014/09/140912_lithuania_soldiers_soviet_army> (12. 09. 2014)

⁶ Volně přeloženo: Rusko požaduje řešení litevských dezertérů ze sovětských armád